Valdemaras Šimėnas

Kreivėnų kapinyno tyrinėjimai

VU ekspedicija tęsė 1987 m. pradėtus Kreivėnų kapinyno (AR 1731) (Šilutės raj., Pagėgių s-ja) tyrinėjimus (žr. *ATL 1986 ir 1987 metais,* V., 1988, p. 90–91).

1996 ir 1997 m. ištirtas 284 m^2 plotas. Aptikti dvidešimt du kapai: 9 degintiniai ir 12 griautinių žmonių bei 1 griautinis (?) žirgo kapas.

Kapinynas tirtas paminklosauginiais tikslais. Jį ardė slenkantis duobės pakraščių smėlis. Norint ateityje garantuoti jo apsaugą reikėjo, ištyrus smėlio duobės pakraščius, suformuoti nuolaidžius šlaitus.

Tyrinėjimai parodė, kad kapinynas praeityje taip pat gerokai apardytas. Čia kasti bulviarūsiai, artas paviršius. Ypač nuo arimo nukentėjo negiliai esantys degintiniai kapai. Kapinynas buvo ardomas ir vėliau, po 1987 m. tyrinėjimų. 1992 m. atvykę KPC archeologai rado kapinyną ką tik suartą. Arimo paviršiuje mėtėsi žmonių ir žirgų kaulų bei įkapių (žr. *ATL 1992 ir 1993 metais,* V., 1994, p. 282). 1997 m. kapinyno teritorija buvo patikrinta metalo detektoriumi. Arimo sluoksnyje buvo surasta apie 200 atsitiktinių radinių (dviašmenių kalavijų, kovos peilių, ietigalių, žąslų, lankinių ilgakojų, III grupės žieduotųjų, aguoninių, plokštelinių ir pasaginių segių, apyrankių kanopiniais galais, žalvarinių karolių ir kabučių, vytinių antkaklių fragmentų ir t. t.). Atsitiktiniai radiniai patikslino kapinyno planigrafiją ir stratigrafiją. Ankstyviausi (VI–IX a.) kapai buvo išsidėstę kapinyno V ir P dalyse, vėlyviausi degintiniai (X–XII a.) kapai – R dalyje. Centrinėje kapinyno dalyje, aukščiausioje kalvos vietoje, atsitiktinių įkapių nerasta.

Kapinyne laidota keliais aukštais. Seniausi VI–VIII a. griautiniai kapai (kapo Nr. 13, 21, 22) buvo iki 130 cm gylio. Įdomu tai, kad dalis įkapių analogiškos šalia esančio Vidgirių kapinyno įkapėms, tačiau gerokai nusileidžia turtingumu. Taigi čia mes randame Vidgirių kapinyno chronologinę tąsą. Griautiniai kapai išsidėstę gana tankiai ir dengia, neretai suardydami, vieni kitus. VI a. moterų kapuose rasta kibirėlio formos kabučių apgalvių, tačiau, kitaip negu Vidgirių kapinyne, jie padaryti ne iš sidabro, bet iš žalvario. Gausu šiuose kapuose storagalių apyrankių, gintaro karolių,

įvijinių žiedų. Aiški to meto vyrų ir moterų kapų priešinga orientacija. Vyrai laidoti galva į Š ir ŠR, moterys – į P ir PR.

Ypač turtingi VII–VIII a. moterų kapai (Nr. 18 ir 19). Jų įkapės vienodos. Kape Nr. 18 moters viršugalvyje rastas galvos dangos žalvarinis smeigtukas. Ant kaklo – vytinė antkaklė. Ant krūtinės gulėjo dvi ilgakojės masyvios segės, kojelėmis atsuktos į viršų. Ant rankų užmautos dvi apyrankės kanopiniais galais. Ant pirštų ir kaip pridėtinės įkapės surasti net 7 įvijiniai žiedai. Žiedų taip pat surasta apvarose su žalvarinėmis įvijėlėmis. Be to, į kapą įdėti peilis, žalvarinis ir mėlyno stiklo karolis, du labai dailiai ornamentuoti verpstukai, vienas jų gintarinis. Ypač išskirtinos kaulinės žalvariu puoštos šukos (pav. 24). Jų korpusas kaulinis, dantukai ir pakabinimo kabliukas žalvarinis. Be to, šukos turi žalvarinį ornamentuotą futliarą. Antrasis moters kapas Nr. 19 analogiškas, tik jo galvūgalis suardytas. Be to, šiame kape prie juostos surastas sudėtingas iš stačiakampių plokštelių sudarytas papuošalas.

Vėliau, matyt, nuo VIII a. antrosios pusės, pradėta mirusiuosius deginti. Galbūt šiam laikotarpiui priskirtinas griautinis žirgo kapas. Kadangi kaulai labai sunykę, lieka neaišku, ar tikrai tai buvo viso žirgo kapas, o ne ritualinė žirgo auka, kai laidojama tik žirgo galva ir galūnės.

Degintiniai kapai dviejų tipų. Vieni jų įrengti didelėse duobėse (kapai Nr. 5, 7, 14, 15, 23, 25, 27). Degintiniai kaulai nesudarė aiškesnių koncentracijų, į duobę jie supilti kartu su apeiginio laužo pelenais. Šie kapai, matyt, ankstyvesni, datuojami VIII–IX a. Juose įkapių nedaug, didžioji įkapių dalis sulaužyta. Kape Nr. 6 surasta aguoninė II gr. segė ir vytinės antkaklės fragmentai, kape Nr. 7 – simetriška plokštelinė segė, kape Nr. 27 – dvi pasaginės segės, diržo sagtis ir sudaužyto puodo šukių lizdas. Dalis įkapių degusios ugnyje. Šiuose kapuose rasta žirgų dantų.

Antros degintinių kapų grupės kapai įrengti nedidelėse duobutėse. Degintiniai kaulai, išrinkti iš laužo, supilti į krūvelę ir apdėti sulaužytomis įkapėmis. Jie turtingesni įkapių, matyt, yra vėlyvesni – X–XII a. Kapai koncentruojasi dar netirtoje kapinyno R dalyje. Kapinynas skiriamas Nemuno žemupio skalvių etnokultūrinei grupei, datuojamas nuo VI a. iki XII a.

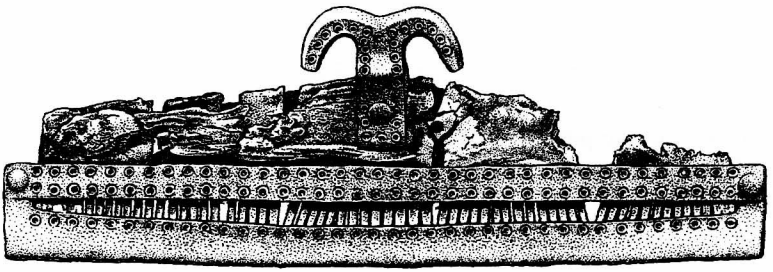

Pav. 24. Kaulinės žalvariu puoštos šukos iš Kreivėnų kapinyno, kapo Nr. 18.
Fig. 24. Bone bronze-ornamented comb from Kreivėnai cemetery, grave No 18.

Valdemaras Šimėnas

Investigations of the Kreivėnai cemetery

An expedition from the VU continued the investigations of the Kreivėnai cemetery (Šilutė dc.) started in 1987. The investigated area took 284 m^2. Twenty two burials, including 9 cremations, 12 inhumations and 1 primary horse burial were uncovered. The oldest inhumations were dated to the sixth–eighth centuries (No 13, 21, 22). From the second half of the eighth century the buried individuals were cremated. The Kreivėnai cemetery belongs to the Scalvian ethnocultural group of the lower course of Nemunas. It is dated to the sixth–seventh centuries.